

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ МИСТЕЦЬКОЇ ОСВІТИ

УДК 378.637.016

АКМЕОЛОГІЧНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ МИСТЕЦЬКОЇ ОСВІТИ В СУЧАСНОМУ ВИМІРІ

Алла Козир

доктор педагогічних наук, професор
факультет мистецтв імені Анатолія Авдієвського
НПУ імені М. П. Драгоманова
м. Київ, Україна
kozyr7@ukr.net

Анотація. У статті розглянуто основні тенденції розвитку сучасної мистецької освіти. Із позиції акмеологічного підходу розкрито науково обґрунтовані стратегії та тактики подальшого розвитку педагогічної освіти як цілісної системи підготовки висококваліфікованих фахівців. Основними тенденціями розвитку мистецької освіти на сучасному етапі визначені: гуманізація; гуманітаризація; національна спрямованість; соціокультурна відповідність; відкритість; перенесення акценту з навчальної діяльності на навчально-пізнавальну, художню; перехід від репродукування до розуміння, осмислення; створення умов для самореалізації; педагогічна взаємодія, співробітництво; спрямованість освітнього процесу на виявлення творчих можливостей; акмеологічне спрямування розвитку особистості. Аналіз діяльності вчителя музичного мистецтва з позиції акмеологічного підходу допомагає визначити умови максимального прояву особистісного потенціалу, творчої самореалізації та досягнення вершин його майстерності у фаховій діяльності.

Ключові слова: сучасна мистецька освіта; акмеологічні тенденції; учитель музичного мистецтва; особистісний потенціал; самореалізація.

Постановка проблеми в загальному вигляді. Сучасна концепція професійної мистецької освіти виходить із філософського принципу внутрішнього взаємозв'язку та взаємозумовленості процесів і явищ світу. Специфіка перебігу сучасних модернізованих процесів виводить освіту в центр осмислення реальності й перспектив українського суспільства як основний чинник забезпечення становлення демократичного суспільства, де саме вчителю належить провідна роль у процесі розбудови нової освітньої системи. Пріоритетні напрями цієї сфери виокремив А. Флієр, який зазначив, що «...визначаючи завдання освіти в напрямі трансляції знань, відтворення культури, її цінностей і традицій нам неминуче доведеться визнати, що освіта передусім відтворює наявний суспільний порядок, готуючи соціалізованих, компетентних і по змозі лояльних учасників колективного життя...» [7, с. 151].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Освіта є одним із найдавніших соціокультурних інститутів, який покликаний потребами людства готувати молоде покоління до життєдіяльності. Визначаючи освіту як процес і результат засвоєння людиною навичок, умінь та теоретичних знань, важливо усвідомити,

що освіта покликана формувати духовне обличчя особистості, яке складається під впливом моральних і духовних цінностей, що є «надбаннями її культурного кола, а також процесу виховання, самовиховання, впливу й шліфування» [2, с. 242]. У роботах науковців (В. Андрущенко, В. Бондар, В. Євтух, І. Зязюн, Н. Кузьміна, В. Лутай та ін.) підкреслюється важливість такого підходу до розуміння підготовки студента, у результаті якого він розглядається не лише як майбутній професіонал, а як глибоко компетентнісний фахівець, скерований на постійне самостановлення. Освіта в цьому сенсі виступає як соціальний захист особистості проти деяких негативних інформаційних впливів, які націлені на нівелювання значення багатоаспектного становлення майбутнього фахівця.

Формулювання цілей статті. Метою публікації є висвітлення акмеологічних тенденцій розвитку мистецької освіти на сучасному етапі. Адже сьогодні важливого значення набуває проблема розробки науково обґрунтованої стратегії та тактики подальшого розвитку педагогічної освіти як цілісної системи підготовки висококваліфікованих фахівців.

Виклад основного матеріалу дослідження. Доцільно зазначити, що в нормативних документах указано про те, що необхідно вивести вищу освіту України на рівень розвинутих країн світу через докорінне реформування концептуальних, структурних й організаційних засад навчально-виховного процесу, забезпечивши її випереджувальний характер, що дозволить поглибити ефективність вищої освіти, інтегрувати її в європейський та світовий простір.

На сучасному етапі демократизації суспільства та входження України в європейський та світовий освітній простір освітні процеси визначаються трансформацією та усвідомленням їхньої глибини й значення. Адже зараз відкриті перспективи для нового світосприйняття, визначені конкретні завдання розвитку високоосвіченої особистості, яка б усвідомлювала себе як активний дієвий суб'єкт вітчизняного та міжнародного рівнів. З усіх наявних інтерпретацій категорії «освіта» найбільш чіткого визначення вимагає «освіта як процес» для розуміння функцій самовизначення, критеріїв, способів, результату діяльності викладача тощо.

В. Луговий, який розглядає освіту як фундаментальне явище людського буття, що виступає однією з базових складових цього прогресу, зазначає, що разом «із гуманітарним розвитком прогресує й система освіти в напрямках глобального поширення, більш повного охоплення різних верств населення та видів людської діяльності, своєї інтенсифікації, підвищення ефективності й результативності. Накопичення досвіду освітньої діяльності дає змогу більшою мірою змінювати шлях стихійної еволюції системи освіти методом доцільного управління нею, використовуючи для цього закономірності, закони, тенденції її функціонування, структурування, розвитку» [5, с. 3].

Із цієї позиції основними тенденціями розвитку мистецької освіти на сучасному етапі виступає: гуманізація; національна спрямованість; соціокультурна відповідність; відкритість; перенесення акценту з навчальної діяльності на навчально-пізнавальну, художню; перехід від репродукування до

розуміння, осмислення; створення умов для самореалізації; педагогічна взаємодія, співробітництво; спрямованість освітнього процесу на виявлення творчих можливостей; перехід від регламентованих способів організації педагогічного процесу до розвивальних, активізованих; неподільність навчання й виховання; акмеологічне спрямування розвитку особистості.

Навчальна діяльність – це соціально організований і заданий норматив сприйняття картини світу в наукових поняттях, які «відстоялися» в суспільно-історичному досвіді й тому існують об'єктивно. Із педагогічного погляду навчання – це система дій, які спрямовані на проникнення в свідомість студентів нормативних прикладів пізнання та поведінки. Навчання прагне відтіснити, ігнорувати суб'єктивний досвід як недосконалий, або переробити його, тим самим втягнути в «прокрустове ложе» наукових понять. Картина світу просто «пересаджується» в голову учня, наслідком чого є формалізм знань, зниження, а часто й втрата пізнавального інтересу, відмова від самостійності та відповідальності. У цьому процесі практично випадає принциповий момент, а саме вплив безпосередньо особистості на навколишнє середовище, на його перетворення та зміну; вплив, у процесі якого особистість стає активнішою, набуває нових якостей.

Згідно з викладеним, навчання – організований процес переробки, переосмислення і засвоєння студентами власного досвіду, зміна його під впливом цього процесу, створення учнем уявлень про навколишню дійсність шляхом формування особливо значущого образу світу, побудова індивідуальних моделей пізнання й поведінки. Іншими словами, навчання – це встановлення культурного суспільно значущого нормативу, задалегідь пропущеного через суб'єктивний досвід. Це означає, що далеко не всі поняття, організовані в систему за всіма правилами науки, будуть прийняті, а лише ті, які є особливо значущими. У навчальному матеріалі студенти намагаються виокремити ті смислові ознаки, на які їм зручніше спиратися під час виконання завдань. На жаль, наявна традиційна освітня система штучно обмежує смисловий простір студентів заданими зразками і необхідністю дотримуватися їх.

В історичній перспективі та сучасних поглядах на проблему формування особистості вчителя існують загалом дві тенденції, які виникли з аналізу феномена особистісного буття. В одній із них феномен особистості розглядається як прояв, що не піддається усвідомленому, раціональному контролю людського буття.

Інша тенденція розглядає глобальний процес становлення індивідуальності як певну послідовність і досягнення повноти, а їхня практична деталізація розглянута у філософських, естетичних, етичних, психологічних, педагогічних вимірах формування особистості. Ці обидві тенденції виходять із того, що особистість виявляє безпосередність свого буття в плані «Я-концепції» й супроводжується актами духовної активності. Оцінюючи можливості свідомого самоздійснення особистості в мисленні, мові, почуттях,

сприйнятті, емоціях та прагненнях доцільно фіксувати їхній феноменальний зміст, слід зважити на те, що цей процес може проходити незалежно від бажання та волі особистості [6]. У більш точних діяльнісних варіантах мова йде про традиційний світоглядний ідеал самоформування та саморозвитку індивіда шляхом свідомого виділення себе в культурну особистість, про феноменологію духовного розвитку. Якою б складною не здавалась ця трансформація, але достатньо проаналізувати послідовний розвиток процесу формування свідомості індивіда, що творить себе духовно, щоб переконатися в дієвості методу феноменології.

Цілісність особистості вчителя полягає в єдності професійних знань, умінь і навичок та розвиненої культурної самосвідомості, що забезпечує цілеспрямованість та якість процесу освіти як універсальної форми діяльності з трансляції та творення всіх форм культури суспільства. Цілісне пізнання людини, інтегральне, міждисциплінарне дослідження людського буття виражає найбільш характерну тенденцію сучасної науки. «Людина як «предмет пізнання» — це ключ до всієї науки про природу... У людині резюмується все, що ми пізнаємо» [7, с. 221]. Формулюючи завдання сучасної науки, необхідне відтворення цілісного образу людини в її фізичній, психічній та духовній єдності, із її глибинами підсвідомого, у її обумовленості потребами, емоціями, інтуїцією.

Висвітлюючи загальні сфери розвитку сучасної освіти, І. Зязюн виокремлює три основні тенденції характерних змін, а саме:

- світову тенденцію зміни основної парадигми освіти (криза класичної моделі й системи освіти; розробка нових фундаментальних ідей у філософії й соціології освіти, у гуманітарній науці; створення експериментальних та альтернативних шкіл);

- світову тенденцію інтеграції та гуманізації освіти (поступ освіти, усіх її типів закладів у напрямі інтеграції у світову культуру – демократизація освіти; створення системи безперервної освіти; гуманітаризація освіти; комп'ютеризація освіти; вільний вибір програм навчання; виникнення на основі самостійності навчальних закладів спільнот викладачів та учнів);

- тенденцію повернення до традицій вітчизняної освіти й культури, у яких спостерігається потужна «методологія і методика», добре організована гуманітарна освіта на єдності вітчизняної та світової культури [4, с. 40].

У педагогічній теорії й практиці утвердилося таке визначення суб'єкта мистецької освіти, яке зумовлене біосоціальними детермінаціями й закріплене матеріалістичним світоглядом, що втілюється в масових освітніх процесах.

Специфікою сучасного стану педагогічної діяльності є те, що її логіка та структура виходять за межі прагматичного типу мислення з його характерним акцентом на вузькій спеціалізації й гіпертрофованій технологізації діяльності. Аналітичне вивчення проблеми розвитку особистості, яка відштовхується від вихідного положення про опосередкованість психіки людини, дозволяє говорити про те, що усвідомлення «зовнішньої» предметної діяльності

зустрічається зі значними труднощами в поясненні особистісного безпосереднього «внутрішнього» психічного переживання буття.

Вирішення проблеми ефективної підготовки майбутнього вчителя музичного мистецтва щільно пов'язано з мірою розвитку його професіоналізму, ефективності виконання практичної діяльності, постійного прагнення до акме вершин. Саме тому за своїм змістовим наповненням парадигмального значення на сучасному етапі розвитку мистецької освіти набуває *акмеологічний* підхід, який дозволяє розв'язати нагальні завдання у сфері мистецької освіти.

Сутність акмеологічного підходу полягає в комплексному дослідженні цілісності суб'єкта, який проходить ступінь зрілості, «коли його індивідуальні, особистісні та суб'єктно-діяльнісні характеристики вивчаються в єдності, у всіх взаємозв'язках, для сприяння досягнення ним вищих рівнів розвитку» [3, с. 11]. Необхідною умовою сучасної акмеологічної освіти є високопрофесійно підготовлений фахівець, тобто особистість, що мислить професійно, творчо, компетентно. У зв'язку з цим особливого значення набуває такий елемент майстерності вчителя музики, як мистецтво творчої взаємодії з колективом виконавців, що потребує оптимальної професійно-психологічної підготовленості.

Акмеологічний підхід дослідження особистості розробив та обґрунтував Б. Ананьєв як комплексну стратегію до вивчення людини як індивіда, особистості, суб'єкта діяльності, індивідуальності. На його думку, згідно з розробленими принципами індивідуальний розвиток людини виражений у трьох аспектах: онтопсихологічній еволюції психофізіологічних функцій, де людина розглядається як індивід; діяльнісному становленні людини та історія її розвитку як суб'єкта продуктивної діяльності; розкритті своєрідності життєвого шляху людини, її характеристики як особистості. Результатом об'єднання всіх властивостей індивіда, особистості та суб'єкта діяльності є її психологічна неповторність та індивідуальність [1, с. 128].

Розглядаючи «акме» як розквіт, вершину, вищий ступінь розвитку, доцільно зазначити, що це поняття означає «соматичний, фізіологічний, психічний і соціальний стан особистості, який характеризується зрілістю її розвитку, досягненням найвищих і найкращих показників у її діяльності, творчості» [3, с. 219]. Акмеологічний підхід орієнтований на системність, яка передбачає дослідження об'єктів як систем та узгоджене використання різних наукових підходів, а саме: системно-цілісного, особистісно-психологічного, професійно-педагогічного, діяльнісно-творчого та аксіологічного. Це дозволяє досліджувати цілісну професійну підготовку майбутнього вчителя музичного мистецтва як педагогічну систему, завдяки чому можливо визначити шляхи її вдосконалення. Специфіка акмеології, відносно інших наук про людину, полягає в тому, що вона досліджує весь життєвий та професійний шлях особистості. Акмеологія вивчає проблеми вдосконалення, корекції професійної діяльності та виходить із того, що вершин професіоналізму та майстерності

людина досягає сама, крім того, професійна діяльність особистості відіграє провідну роль в її долі.

Висновки. Аналіз діяльності вчителя музичного мистецтва з позиції акмеологічного підходу допомагає визначити умови максимального прояву особистісного потенціалу, творчої самореалізації у фаховій підготовці. Отже, системотворчою ланкою в процесі ефективної підготовки фахівця є акмеологічна спрямованість, без якої неможливо результативно формувати професійну майстерність майбутнього вчителя музичного мистецтва. Є підстави вважати, що цей процес повинен включати в себе такі поняття, як взаємозв'язок особистісно-психологічних та професійно-педагогічних якостей, загальних і фахових знань та вмінь, сплав яких допоможе сформувати професійну готовність майбутнього вчителя музичного мистецтва до продуктивної діяльності з учнями.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Ананьев Б. Г. Человек как предмет познания / Б. Г. Ананьев. – СПб: Питер, 2002. – 228 с.
2. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник / Семен Гончаренко. – К.: Либідь, 1997. – 376 с.
3. Деркач А. А. Акмеологические основы развития профессионализма / Анатолий Алексеевич Деркач. – М.: Изд-во Московского психолого-социального ин-та; Воронеж: НПО «МОДЭК», 2004. – 752, [2] с.
4. Зязюн І. А. Краса педагогічної дії: навч. посіб. для вчителів, аспірант., студ. / Іван Андрійович Зязюн, Галина Михайлівна Сагач. – К.: Українсько-фінський ін-т менеджменту і бізнесу, 1997. – 302, [1] с.
5. Луговий В. І. Управління освітою / Володимир Іларіонович Луговий. – К.: Вид-во УАДУ, 1997. – 302 с.
6. Психологічний словник / за ред. В. І. Войтка. – К.: Вища школа, 1982. – 216 с.
7. Флиер А. Я. Культурная компетентность личности: между проблемами образования и национальной политики / А. Я. Флиер // Общественные науки и современность. – М., 2000. – № 2. – С. 151 – 165.

АКМЕОЛОГИЧЕСКИЕ ТЕНДЕНЦИИ РАЗВИТИЯ ХУДОЖЕСТВЕННОГО ОБРАЗОВАНИЯ В СОВРЕМЕННОМ ИЗМЕРЕНИИ

Алла Козырь

доктор педагогических наук, профессор

факультет искусств имени Анатолия Авдиевского

Национальный педагогический университет имени Н. П. Драгоманова

г. Киев, Украина

kozyr7@ukr.net

Аннотация. В статье рассмотрены основные тенденции развития современного художественного образования. С позиции акмеологического подхода раскрыты научно обоснованные стратегии и тактики дальнейшего развития педагогического образования как целостной системы подготовки высококвалифицированных специалистов. Основными

тенденціями розвитку художественного образования на современном этапе являются: гуманизация; гуманитаризация; национальная направленность; социокультурное соответствие; открытость; перенос акцента с учебной деятельности на учебно-познавательную, художественную; переход от репродуцирования к пониманию, осмыслению; создание условий для самореализации; педагогическое взаимодействие, сотрудничество; направленность образовательного процесса на выявление творческих возможностей; акмеологическое направления развития личности. Анализ деятельности учителя музыкального искусства, с позиции акмеологического подхода, помогает определить условия максимального проявления личностного потенциала, творческой самореализации и достижения вершин его мастерства в профессиональной деятельности.

Ключевые слова: современное художественное образование; акмеологические тенденции; учитель музыкального искусства; личностный потенциал; самореализация.

ACMEOLOGICAL TRENDS OF ART EDUCATION DEVELOPMENT IN THE MODERN DIMENSION

Alla Kozyr

Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Art Institute named after Anatolii Avdiievskyi
National Pedagogical Dragomanov University
Kyiv, Ukraine
kozyr7@ukr.net

Abstract. The article discloses the main trends of modern development of art education. The current process of modernization has made the education a center of realizing the reality and of democratic society where a teacher plays an important role in developing a new educational system. The scientists prove that a teacher is considered to be a prospective professional as well as a competent specialist, directed to constant self-determination.

The aim of the article is to define the main tendencies of modern development of art education. From the standpoint of the acmeological approach the scientifically grounded strategy and tactics of the pedagogical education further development as a holistic system of highly qualified specialists' training are revealed. The main trends in the art education development at the present stage are: humanization; humanitarization; national orientation; sociocultural conformity; openness; shifting the emphasis from educational activity to educational-cognitive and artistic one; shifting from reproducing to understanding and comprehension; creating conditions for self-realization; pedagogical interaction, cooperation; the orientation of the educational process to the identification of creative possibilities; acmeological direction of a personality's development. An analysis of the musical art teacher's activity, from the standpoint of the acmeological approach, helps single out the conditions for maximum expression of personal potential, creative self-realization and the highest development of his/her skills in the professional activities.

The author proves that system-forming link in the process of a specialist's training is acmeological orientation that provides a prospective musical art teacher's effective forming of professional skills. The author emphasizes that this process contains the following concepts: the relationship of personal-psychological and professional-pedagogical qualities, of general and professional skills. They are thought to support forming prospective musical art teacher's readiness to productive work with students.

Key words: modern art education; acmeological trends; musical art teacher; personal potential; self-realization.

REFERENCES (TRANSLATED AND TRANSLITERATED)

1. Anan'ev, B.G. (2002). *Chelovek kak predmet poznaniya [A person as an object of cognition]*. Saint Petersburg: Piter [in Russian].
2. Honcharenko, S. U. (1997). *Ukrainskyi pedahohichnyi slovnyk [Ukrainian pedagogical dictionary]*. Kyiv: Lybid [in Ukrainian].
3. Derkach, A. A. (2004). *Akmeologicheskie osnovy razvitija professionalizma [Acmeological basics of professionalism development]*. Moscow: Izd-vo Moskovskogo psihologo-social'nogo in-ta; Voronezh: NPO «MODJeK» [in Russian].
4. Ziazun, I. A. & Sahach, H. M. (1997). *Krasa pedahohichnoi dii [The beauty of pedagogical acts]*. Kyiv: Ukrainsko-finskyi instytut menedzhmentu i biznesu [in Ukrainian].
5. Luhovyi, V. I. (1997). *Upravlinnia osvitoiu [Education management]*. Kyiv: Vydavnytstvo UADU [in Ukrainian].
6. Voitka, V.I. (Eds.). (1982). *Psykhologichnyi slovnyk [Psychological dictionary]*. Kyiv: Vyshcha shkola [in Ukrainian].
7. Flier, A. Ja. (2000). Kul'turnaja kompetentnost' lichnosti: mezhdru problemami obrazovaniya i nacional'noj politiki [A person's cultural competence: between problems of education and national policy]. *Obshhestvennye nauki i sovremennost' – Social sciences and contemporaneity, №2*, 151 – 165 [in Russian].

Матеріали надійшли до редакції
08.12.2017 р.